

Vyjádření k památkové hodnotě komplexu budov Centrálního dispečinku a Světové odborové federace v Římské ulici a na Vinohradské třídě v Praze-Vinohradech

Areál Centrálního dispečinku v Praze vznikl pro distribuci plynu ze sovětského plynovodu Transgas do Československa, obou německých států, Itálie, Francie a Rakouska. Soutěž na jeho architektonické řešení vyhráli v roce 1965 Ivo Loos (1934-2009) a Jindřich Malátek (1931-1990). Po redukci programu dispečinku a po připojení budovy Světové odborové federace architekti projekt v roce 1970 přepracovali; s Loosem a Malátkem se na něm tehdy podíleli Václav Aulický (*1944) a Jiří Eisenreich (*1927). Areál, dokončený v roce 1978, se dnes skládá z patrové budovy pro obří počítač při Vinohradské třídě, ze dvou šestipatrových věžových kancelářských budov při Římské ulici a z úzké sedmipatrové budovy SOF přičleněné ke štítovým zdím bloku Českého rozhlasu.

Architekti Malátek a Loos vynikli v šedesátých letech svými statěmi v časopisu *Architektura ČSSR* (1965, s. 697-700) a *Výtvarná práce* (1965, č. 21), v nichž obvinili hlavní proud tehdejší československé architektury z "*hypertrofie škatulovitosti*" a proti přehnanému a podle nich dezhumanizovanému racionalismu panelových sídlišť postavili ideál starého rostlého města ztvárněného moderním způsobem. Ve svých soutěžních návrzích z té doby používali prostředky skulpturalismu, zvali ke spolupráci na nich skutečné sochaře Olbrama Zoubka a Evu Kmentovou. V sedmdesátých letech, z nichž pochází areál Transgasu, se jejich vyjadřovací slovník změnil. Dostal technicistní zabarvení, v některých ohledech se v té době podobal tvorbě libereckého Sialu, je však velmi osobitý a od prací Sialu rozeznatelný na první pohled. Ideál rostlého města, evokovaného moderními tvary, nicméně zůstal v tvorbě Loosova a Malátkova týmu přítomný, jak to v případě Transgasu vystihl jeho spoluautor Jiří Eisenreich ve slovenském časopisu *Projekt* (1978, č. 2): "*Nová štruktúra (...) svojimi ukončujúcimi článkami a hmotami musí však byť schopná zakotviť polohu súboru vo vedutách a priradiť ho tak moderným spôsobom k dnešným štruktúram mesta, ku kupoliam, vežiam a strechám, ktoré tvoria bohatú panorámu Prahy.*" S podobnou metodou modernistické evokace starých architektonických struktur v té době pracoval tým Karla Filsaka při projektování pražského hotelu Intercontinental (1968-1974) nebo Karel Hubáček a Miroslav Masák v návrhu obchodního centra Ještěd v Liberci (1968-1979), bohužel zdemolovaného v roce 2009. V tehdejší československé architektuře šlo o přístup neběžný a už v tom spočívá značná historická hodnota areálu Transgasu.

Svémi kritickými vystoupeními proti hlavnímu architektonickému proudu si Malátek a Loos nadělali nepřátele. Po sovětské invazi v srpnu 1968 se k jejich hříchům připojilo jejich politické angažmá na straně Pražského jara, například architektonické ztvárnění prvního hrobu Jana Palacha na Olšanském hřbitově v Praze. Znormalizovaný časopis *Architektura ČSR* je v roce 1971 napadl za iracionalismus, ba dokonce za používání forem podobných falickým motivům (s. 204). Poté, co byl v tomto časopisu publikován jejich projekt Transgasu (1971, s. 215-223), se tvorba Loosova a Malátkova týmu úplně vytratila z českého odborného tisku, podobně jako tvorba Sialu nebo manželů Machoninových. Na tuto politicky motivovanou cenzuru doby normalizace Loos a Malátek dodnes doplácí, protože se jim nepodařilo vstoupit do vědomí publika tak jako architektům, kteří tehdy publikovat mohli, a jejich dílo se proto také nevyskytuje tak často v odborné uměleckohistorické literatuře. V

poslední době se však tento přístup k tvorbě tohoto týmu z šedesátých až osmdesátých let 20. století mění. Telefonní ústřednu v Hradci Králové od dvojice Malátek-Aulický (1977-1982) označil za nejzdařilejší dobovou stavbu tohoto typu Petr Kratochvíl v *Dějínách českého výtvarného umění VI* (2007, s. 400-401). Oldřich Ševčík a Ondřej Beneš v knize *Architektura šedesátých let* (2009, s. 414) píše o architektuře Transgasu, že se v něm "ve výsledném estetickém účinku (...) propojuje drsný brutalismus s technicistní estetikou a soubor budov působí celistvě". Stále početnější literaturu o tomto areálu shrnula stať Veroniky Vicherkové ve věstníku *Za starou Prahu* (2015, č. 2, s. 10-15).

Areál Transgasu tedy představuje značně ojedinělý příklad pokusu moderních architektů ztvárnit část vnitřního města moderním tvaroslovím, ale tak, aby přitom bylo dosaženo hodnot typických pro rostlé město. Část tradičního vinohradského bloku, jehož obvod dnes vyznačují budovy Českého rozhlasu a nové obytné a kancelářské stavby naproti Národnímu muzeu, si architekti představili jako terasovitou mikrokrajinu, z níž vystupují rozmanitě členěné budovy pro provoz dispečinku a odborovou federaci. Přestože jejich vizi živého a zalidněného prostoru, kam budou pasanti chodit do restaurace na terasách nebo do obchodů po celém areálu, zmařil fakt, že od vnitřního města Transgas oddělilo rameno Severojižní magistrály, nemá takový pokus o nový, ač historií inspirovaný typ městského prostoru v centru Prahy žádnou rovnocennou obdobu. U věžových kancelářských budov kladli architekti důraz na hmotu jejich ocelových skeletů a na plastické tvarování jejich kovových korun. Úzký dům SOF naopak vyznívá jako předchůdce transparentního minimalismu. V nízkém objektu centrálního počítače, obloženého kamennými kostkami, se architekti snažili vyjádřit myšlenku těžkého tělesa levitujícího v prostoru. Tento záměr jim pomohl uskutečnit bratislavský statik Juraj Kozák unikátní nosnou ocelovou konstrukcí. Převážně technicistní atmosféru celého areálu dotvářejí mohutné kovové trubice použité jako zábradlí nebo technicistní design interiérů, ve značné míře zatím zachovalých. V mnoha částech areálu Transgasu se tak setkáváme s nezvyklými architektonickými i konstrukčními řešeními, která v tehdejší české architektuře nemají zřetelný protějšek a jsou velmi kvalitně a zajímavě ztvárněná v působivé objemové konfiguraci.

Ke konečnému stanovisku mě tedy vedou tyto tři argumenty:

1. Areál Transgasu představuje ojedinělý pokus navodit moderními architektonickými prostředky dojem tradičního rostlého města. Z tohoto hlediska má areál velmi málo domácích obdob a zaujímá tedy důležité místo v dějinách poválečného československého urbanismu.
2. Stylové ztvárnění jednotlivých budov areálu se vyznačuje vysokou architektonickou úrovní a osobitým rukopisem.
3. Pro vyjádření svých záměrů architekti použili konstrukce unikátní z technického hlediska.

Ze všech těchto důvodů rozhodně doporučuji prohlásit areál Transgasu za kulturní památku.

Prof. PhDr. Rostislav Švácha, CSc., v Praze 14. 7. 2016